

CRISTINA CIOBANU

*Domnului prof. univ. dr. Nicolae Ioana (Andrei Grigoi),
cel care a inspirat și a îndrumat realizarea acestui studiu.*

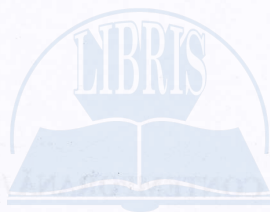
Poezia generației albatrosiste

– Constant Tonegaru, Geo Dumitrescu, Dimitrie Stelaru, Ion Caraion –

Prefață de Vasile SPIRIDON

INSTITUTUL EUROPEAN

2016

Cuprins

GENERAȚIA RECUPERATĂ (Prefață de Vasile Spiridon) / 9

INTRODUCERE / 13

GENERAȚIE, PROMOTIE – CONTROVERSE / 25

CALEIDOSCOP (DECENIUL AL V-LEA) / 39

REVISTELE ALBATROS ȘI CADRAN / 53

1. Climatul publicistic / 53
2. Receptarea – câteva precizări / 57
3. Un model și o rampă de lansare: *Cadran* / 67
 - 3.1. *Structura publicației* / 67
 - 3.2. *Pledoaria pentru o literatură socială* / 69
 - 3.3. *Sfere de interes – o abordare structurală* / 71
 - 3.3.1. *Cronica* / 72
 - 3.3.2. *Reportajul* / 74
 - 3.3.3. *Eseul, critica literară* / 75
 - 3.3.4. *Poezia* / 77
4. *Albatros* / 78
 - 4.1. *Programul revistei în texte teoretice* / 83
 - 4.2. *Poezia* / 88
 - 4.3. *Insectar – pamfletul și parodia* / 90
 - 4.4. *Albatros nr. 8 – cenzurat* / 92
5. Prelungirile unui fenomen publicistic – *Gândul nostru* / 95
6. Puncte de convergență. Reveniri / 98

POEZIA ALBATROSISTĂ / 103

1. Preliminarii / 103
2. Imaginarul poetic. Tematizarea unor obsesii / 119
 - 2.1. *Acvatic, erotic și mortuar. Călătorie spre inimă* / 119
 - 2.2. *Ancorarea în cotidian. Pecetea coșmarului* / 143
3. Modalități de structurare a discursului liric / 151
 - 3.1. *Acumulări, destructurări, forme de dialogism* / 152
 - 3.2. *Intertext. Certitudine și incertitudine – jocul probabilităților* / 165
 - 3.3. *(Auto)Ironia – modalitate de structurare a poeticului* / 178
 - 3.4. *Poemul ekphrastic* / 188

ALBATROSISMUL – ECOURI ÎN LITERATURA CONTEMPORANĂ / 195

1. Albatrosismul – contururi / 195
2. Ecouri în poezia contemporană / 197
3. Sub zodia incertitudinii / 201
 - 3.1. *Autoreferențialitatea* / 202
 - 3.2. *Poezia ca exercițiu de sinceritate. Luciditatea* / 205
4. Realismul. O poetică a faptului divers, a banalului / 207
 - 4.1. *Restructurarea imaginărilor poetice: „poetizarea” universului cotidian* / 209
 - 4.2. *Autenticitatea exprimării* / 213
5. Intertextul. Ironie și demitizare / 216
6. Demetaforizarea / 220
7. Între suprarealism și onirism / 225

CONCLUZII / 229

BIBLIOGRAFIE / 239

Index / 247

Abstract / 259

Résumé / 269

Generație, promoție-controverse

Nevoia de periodizare, de rigoare în cercetarea domeniului literar a dus la căutarea unor concepte care să ofere posibilitatea de a delimita momentele esențiale ale transformării continue pe care o presupune acesta, de a evidenția specificul lor și de a realiza ierarhii. Astfel s-au lansat teoriile epocilor, generațiilor, promoțiilor, grupărilor literare.

Sintagma *generație literară*, pusă în circulație de Albert Thibaudet, care-i afirmase și limitele⁵, a avut destul de mult succes, poate și datorită faptului că pare mai potrivită epocii moderne, în care literatura e în continuă schimbare.

Polimorfismul vieții literare face imposibil de fixat scriitorii unui secol între granițele unei singure mișcări culturale. Romanticismul disociaze în marea masă individualul, excepționalul. Dacă până la acest moment, accentul cade pe tipic, pe ceea ce e general valabil, pe ce e peren, secolul al XIX-lea aduce o schimbare de viziune. Se produce o inflație a eului, diferită într-o oarecare măsură de aceea care caracterizase epoca Renașterii, de exemplu. Diversitatea este generată și de o mărire a numărului celor care au preocupări literare. Dincolo de ironia pe care o conținea, afirmația lui Caragiale, aceea că odată ce a învățat să citească, omul e tentat să se apuce și de scris, are o anumită relevanță. Romanticismul caută să definească și să exemplifice, în domeniul artistic, genialitatea. Supraom, geniu, erou, înger sau demon, indiferent de nume, excepționalul se înscrie printre preocupările romanticilor. Consecința este că individul începe să se situeze iarăși în centrul universului, fiecare dorește, inconștient, să se identifice cu supraomul. Reflectarea în domeniul literaturii a acestei tendințe este evidentă, fiecare dorește să fie un deschizător de drum, un inovator.

Curențele literare se definesc și se redefinesc. Sub denumirile consacrate, *symbolism* sau *modernism*, de exemplu, se ascunde, în realitate, un amalgam de tendințe izvorâte tocmai din această nevoie de diversitate, nevoie de manifestare a

⁵ „Dacă e greu să discerni granițele umane e pentru că viața socială face parte dintr-o ordine a duratei și a continuului”, dar concluzionează „întrepătrunderea generațiilor nu e de așa natură încât să nu ajungă la o oarecare ordine.”, Albert Thibaudet, *Fiziologia criticii. Pagini de critică și istorie literară*, Editura pentru Literatură Universală, București, 1966, p. 193. În consecință, deși conceptul este, în opinia sa, de tradiție romantică, folosirea lui, cu toate rezervele („În istorie, în opoziție cu ceea ce se petrece în natură, legile implică întotdeauna numeroase excepții care nu confirmă regula”, *ibidem*, p. 195) este posibilă și, în limitele acestea, necesară unei periodizări.

ceea ce e specific, a individualului chiar și atunci când condițiile istorice, mediul social, chiar inconștientul colectiv impun viziuni despre lume și artă asemănătoare.

Ritmul alert al civilizației moderne facilitează și rapida distanțare a tinerilor de cei care i-au precedat. Această dorință de a fi *altfel*, de a fi unic se reflectă și în refuzul vădit de a accepta valorile consacrate, de a le înlocui cu altceva sau măcar de a oferi un punct de vedere personal asupra lor.

Diversificarea formelor artistice impune căutarea unui alt concept care să permită o oarecare structurare a istoriei literare și, în acest context, termenul *generație*, preluat din filosofie și științe ale naturii, folosit și în sociologie din ce în ce mai frecvent, pare să fie destul de potrivit. Se explică astfel succesul pe care acest concept l-a avut și în domeniul literar. El reflectă schimbările rapide ale universului cultural, opoziția față de trecut, accentuează noutatea mișcării literare. De asemenea, conceptul aduce, la nivelul conotațiilor moștenite din celelalte științe în care a fost întrebuințat, și o evidențiere a caracterului *viu* al literaturii, a fluxului de idei, de concepții, de procedee, mereu în schimbare. Termenul are și dezavantaje și e de apreciat că Thibaudet le-a avut în vedere pe multe dintre ele, atunci când a încercat să facă operațional acest concept.

El insistă și asupra caracterului oarecum eclectic al unei generații, care nu va fi niciodată exclusiv de dreapta sau de stânga și discută despre diviziuni în cadrul aceleiași generații (ceea ce el numește „decade”, *promoții* în terminologia ulterioară), la mijlocul perioadei pe care o ocupă o generație, existând și un moment de criză care împarte generația în semigenerații. Delimitările acestea sunt esențiale pentru că evidențiază, în egală măsură, și viziunea comună despre univers care-i unește pe scriitorii asimilați unei generații sau unei promoții, dar și faptul că sunt individualități creatoare care-și urmează propriul destin literar. Se încearcă astfel eliminarea din start a ideii de uniformizare pe care termenul ar putea să o sugereze.

Adoptată, la noi, inițial de Tudor Vianu⁶, care o privește, mai degrabă, ca pe un context general, *generația* devine apoi model de structurare în cronologia literară. De aici și discuțiile despre utilitatea sau inutilitatea noului termen.

Astfel Al. Piru își construiește istoria literară pe ideea aceasta a generațiilor care se succed⁷. Evidențiază, de asemenea, necesitatea existenței unui ideal comun, membrii generației având aceeași „vârstă spirituală”, chiar dacă unii adoptă precoce „spiritul nou”, iar alții o fac abia când „semnele vechiului spirit au

⁶ „Generația este un cadru care îngăduie omului să iasă din sine însuși și să se împărtășească de la viața mai largă a comunității omenești, dar, în același timp, ea este o limită care oprește energiile umane să realizeze toate posibilitățile lor [și doar puțini creatori par să depășească aceste limite]”, Tudor Vianu, „Generație și creație (1936)”, în *Opere*, vol. 9, Editura Minerva, București, 1980, p. 167.

⁷ Al. Piru, *Poezia românească contemporană. 1950-1975*, Editura Eminescu, București, 1975.

dispărut în întregime”⁸. Una dintre limitările conceptului este legată de sfera sa de utilizare, în acest sens, criticul subliniind că acest criteriu „e aplicabil abia în faza modernă, când se poate vorbi de un crez comun al scriitorilor”⁹. Motiv pentru care istoricul literar începe o astfel de periodizare a literaturii române, urmărind succesiunea generațiilor, de la 1830. Manifestarea creatoare a unei generații poate fi de 33 de ani sau mai puțin, se discută chiar și despre o „fază de tranziție” pentru anii războiului.

Marin Mincu adoptă, de asemenea, teoria generațiilor făcând, încă din *Poezie și generație*¹⁰, câteva precizări necesare operaționalizării conceptului. Succesiunea generațiilor nu înseamnă așadar ruptură cu tradiția literară, ci dimpotrivă continuitate, chiar dacă această continuitate¹¹ se realizează sincopat, prin reevaluări, asimilări ale unor generații anterioare (aproape niciodată ale generației proxime). Ceea ce contează în cristalizarea generațiilor, e de părere Marin Mincu, este programul creator¹², de aceea i se pare potrivit să preia sintagma *generație de creație*, pusă în circulație de Tudor Vianu, adică preocupări literare comune fără ca acestea să se reducă doar la „temele poetice și la structurile diferențiate”¹³. Se conturează astfel un concept care își putea dovedi utilitatea în periodizare, atât timp cât nu era absolutizat¹⁴. Precizările țin să elimine confuziile, să adapteze teoria generațiilor literare la contextul mai larg al literaturii propriu-zise. Ceea ce apropie sau diferențiază creatorii este, până la urmă, tocmai opera lor.

Este poate și motivul pentru care Mircea Martin insistă asupra necesității de a avea în vedere „vârsta interioară” a scriitorului atunci când se încearcă o periodizare¹⁵. De aceea, pentru o bună delimitare și operaționalizare a conceptului se introduc, pe lângă criteriul vârstei interioare, și acela al modului în care se

⁸ Al. Piru, *Discursul critic*, Editura Eminescu, București, 1987, p. 71.

⁹ *Ibidem*, p. 72.

¹⁰ Marin Mincu, *Examenul tradiției și generațiilor poetice în Poezie și generație*, Editura Eminescu, București, 1975.

¹¹ „Explozia unei noi generații poetice se recunoaște imediat mai ales prin cuprinderea tuturor aspectelor tradiției și reevaluarea lor ascendentă”, *ibidem*, p. 244.

¹² „Generația creatoare reprezintă un statut de creație, revendicând o metodă, o atitudine și o angajare, precis delimitate față de înaintași.”, *ibidem*, p. 245.

¹³ *Ibidem*, p. 246.

¹⁴ „Această departajare cronologică nu corespunde întotdeauna riguros nici în ceea ce privește limitele *structurale de diferențiere* și nici în privința determinărilor externe (vârstă, debut, formație etc.)”, Marin Mincu, *Poezia română actuală*, Editura Pontica, 1999, Constanța, p. 5.

¹⁵ „Situarea într-o anumită perioadă literară se va face în funcție de criteriul măsurii optime a forței lui creatoare. Epoca în care va fi integrat este *epoca măsurii lui optime*.”, Mircea Martin, *Generație și creație*, ediția a II-a, nerevăzută, dar adăugită, Editura Timpul, Reșița, 2000, p. 190.

raportează scriitorii la epoca în care trăiesc și cel al debutului¹⁶. O generație trebuie să presupună așadar o unitate de formație, aceleași lecturi, experiență istorică și estetică apropiată, o comunitate de negație (o opoziție față de generația anterioară sau față de tradiție). Generația de creație presupune acordul asupra unor teme, integrarea făcându-se după operă și nu după program. Desigur contextul cultural este esențial în procesul formativ al oricărui scriitor, căci el definește modele, fixează puncte de reper sau domenii care vor fi valorizate pozitiv sau negativ. Este, de asemenea, adevărat că dintre aceste elemente definitorii, criteriul esențial rămâne cel al punctelor de convergență existente la nivelul creației grupării respective.

Se subliniază¹⁷, în egală măsură, și faptul că în aceeași epocă vor coexista trei generații, cea vârstnică, cea de mijloc și cea tânără, altfel spus apariția unei generații nu înseamnă decesul literar (dispariția din atenția publicului) al generației anterioare.

În încercarea de a elimina ambiguitățile cauzate de nuanțele semantice pe care le implică termenul *generație*, Mircea Vulcănescu a încercat o delimitare a conceptului în funcție de sfera, domeniul de utilizare, implicând definirea sa din punct de vedere biologic, sociologic, statistic, istoric, psihologic, cultural, politic și chiar economic. Insistă asupra unei posibile deosebiri dintre generație și curent literar: dacă generațiile se succed, curențele literare pot coexista uneori¹⁸. Observația este, desigur, discutabilă, în sensul că generațiile coexistă și ele, succesul obținut de o nouă generație nu înseamnă ieșirea de pe scena literară a generației precedente, ci doar o altă modalitate de raportare la univers și de filtrare a acestuia în spațiul literaturii¹⁹.

Rețineri față de folosirea termenului formulează însă destui exegeți, astfel Mihai Zamfir amintește că, dincolo de discuțiile interminabile pe marginea conceptului de generație, termenul s-a dovedit util în desemnarea unor grupări care s-au remarcat în perimetrul literaturii tocmai prin personalitățile deosebite ale unor scriitori. În diacronie, contează până la urmă tocmai acești scriitori și mai puțin grupul alături de care s-au afirmat. Termenul e păstrat în istoria literară doar atunci când mai mulți scriitori de marcă s-au afirmat în aceeași perioadă. Între generațiile acestea valoroase, afirmă Mihai Zamfir, sunt însă intervale de gol cultural.²⁰ Nu trebuie să înțelegem prin aceasta că dispăre orice scriere de primă

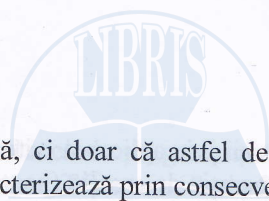
¹⁶ „Generația de creație e o generație stabilă, în primul rând, după criteriul vârstei interioare. Contează relativa *sincronizare a debuturilor* ca și, bineînțeles, ecolul resimțit la aceleași evenimente istorice.”, *ibidem*, p. 191.

¹⁷ Traian Herseni, *Sociologia literaturii*, Editura Univers, 1973, vezi și Mihai Ungheanu, *Sociologia literaturii*, curs universitar.

¹⁸ Mircea Vulcănescu, *Tânără generație*, Editura Compania, București, 2004.

¹⁹ O abordare din mai multe puncte de vedere (definire demografică, sociologică etc.) a conceptului va propune și Constantin Schifirneț, *Generație și cultură*, Editura Albatros, București, 1985.

²⁰ Mihai Zamfir, „Generație și degenerare”, în *România literară*, 2006, nr. 41.

mână, ci doar că astfel de texte devin excepții sau că opera scriitorilor nu se caracterizează prin consecvență valorică.

Laurențiu Ulici, în *Literatura română contemporană*, susține că însăși sintagma *generație de creație* își are neajunsurile ei, criteriul debutului simultan (fie că e vorba de cel în volum, fie de cel publicistic) fiind discutabil. Totuși se conturează un tablou al literaturii române urmărindu-se succesiunea generațiilor în cadrul cărora se operează cu subdiviziuni, promoțiile literare, cu observația că, în viziunea criticului, promoțiile extreme sunt explozive, grupate și novatoare ('80, '60, '50, '30, '20), iar cele mediane sunt implosive, cu tendințe conservatoare ('70, '40, '10).

Evident, așa cum notează și Ulici, orice model teoretic își are limitele sale, neputând să acopere integral o realitate. Se menționează, între criteriile de definire, cel tematic și cel stilistic, criteriile respinse însă pentru că, deși sunt necesare în relevarea concisă a tabloului unei literaturi, nu spun nimic „despre ceea ce numim marca de personalitate a unui scriitor sau a altuia”²¹. De altminteri, tabloul literaturii așa cum încearcă Ulici să-l realizeze este, paradoxal, tocmai prin rigoarea delimitărilor, inexact. Iar imposibilitatea de a aplica un model teoretic universului dinamic al literaturii este subliniată chiar de autorul său²².

Modelul nu se poate aplica, într-adevăr, temporal, ci necesită o analiză în detaliu a fenomenului literar. Repartiția în promoții novatoare și conservatoare este și ea, cel puțin nedreaptă, diferențele trebuie făcute pe alte criterii decât cele ale succesiunii în timp. În diferitele promoții avute în vedere, există, deopotrivă, spirite conservatoare și spirite novatoare, există, de asemenea, scriitori a căror creație e fluctuantă, inovatori în primele volume, tind să devină conservatori, mai târziu. Cu toate aceste observații, termenul *promoție* poate să-și dovedească utilitatea atunci când trebuie să se opereze distincții în cadrul unei generații literare, atunci când apar diferențe de viziune asupra esteticului.

Totuși o bună parte dintre precizările aduse sunt esențiale. Criteriul tematic este astfel de multe ori esențial în definirea unei generații, căci unele condiționări, cel mai adesea nonliterare, ale spiritului timpului, ale epocii în care creează exponenții acelei generații, determină aplecarea spre anumite conținuturi, selectarea unor teme sau motive asemănătoare. Criteriul tematic ar opera și în cazul delimitării unor promoții, deși aici diferențele nu mai sunt atât de importante și de evidente.

²¹ Laurențiu Ulici, *Literatura română contemporană*, vol. I, Editura Eminescu, București, 1995, p. 10.

²² „Niciodată un model teoretic nu va putea acoperi integral o realitate așa de dinamică precum e literatura națională pe toată suprafața ei”, *ibidem*, p. 13.